

De herinnering, natuurlijk

Jellie Brouwer

Willeke Alberti is eenenzestig. En na drie mislukte huwelijken zonder man. Oud en alleen bleef zij achter, heette dat in vroeger tijden. Nu zien wij een meisje van zestig, dat na haar Sonja Bakker-dieet weer vol vertrouwen over het podium dwarrelt en zingt over een wilde nacht.

Het was een man die je zelden ziet. Ik vroeg: Kennen we elkaar? Hij zei ik dacht het niet. Verloren in z'n ogen, nergens op bedacht. Nam hij mijn hand, ga mee vannacht. Ik liep 'm na hij wist waarheen. Hij kende alle kroegjes, kende iedereen. Mijn hart, hij nam het mee. Zijn naam, ik had geen idee. Een wilde nacht, zonder eind een nacht die duurt tot het licht verschijnt. Een nacht vol passie, avontuur, vlammend van het liefdesvuur, die zeldzaam is en nooit verdwijnt. Vol passie. Ik dacht mmmmm wow. Wat deze man mij had gegeven gebeurt alleen in dromen niet in het echte leven. Hij was een mooie prins hij had me zo verwend. Weer z'n lichaam voelen.

Dit zingt ze in haar jubileumshow *Goud* waarmee ze langs de theaters tourde in 2006. Caraïbische klanken maken van onze Willeke een zwoele vrouw die maar wat graag nog eens een man zou verleiden. De situatie wordt nog verwarrender als een blonde strakke twintiger, die de jonge Willeke vertolkt, aan haar vraagt hoe ze dat nou oplost zonder man. Het woord vibrator valt niet maar wordt wel gesuggereerd. 'Geen denken aan. Ik hou ook niet van vegetarische hamburgers.' Een bomvolle zaal in Uden met veel bejaarde vrouwen vindt het erg grappig. Kijk, dat er wilde souldiva's bestaan als Tina Turner, daarmee zijn we wel getrouwd. Maar zelfs aan haar vraag je niet of ze wel eens hulpstukken tevorschijn haalt.

Ouderen en seks, ouderen en liefdesrelaties. Het heeft altijd iets ongemakkelijks. Op de Belgische zender *Canvas* zag ik een prachtige serie waarin de acteur Wim Opbrouck gesprekken voerde met zestigplus vrouwen over de liefde. De vrouw die het spits afbeet was inmiddels vijfenzestig en de schoonheid die ze had bezeten lag er nog dik bovenop. Haar leven was er een met veel verschillende liefdes. Ze had in haar eentje een kind gekregen en grootgebracht en had nooit haar leven met een man in één huis willen delen. Ze had meegedaan aan de jacht door regelmatig naar het café te gaan en er daar één uit te kiezen voor de nacht. De wilde nacht van Willeke had zij regelmatig in werkelijkheid aan den lijve onderzonden.

Maar op haar vijftigste nam ze een besluit. Ze vond dat het niet meer kon. Ze stopte van de één op de andere dag met jagen. 'Ik vond dat mijn huid het niet meer toeliet. Ik wil mijn waardigheid behouden en heb het nooit meer gedaan.' Terwijl ze met haar handen het gebied rond haar mond en hals aanwijst zegt ze: 'Dit stuk is belangrijk. Als je geen zin meer hebt om dat te kussen houdt het op. Als je samen ouder wordt is het anders maar wanneer je moet verleiden en verleid wil worden dan doe je dat met lichamelijke aantrekkingskracht.'

Heeft deze vrouw gelijk? Is het onmogelijk aan het verleidingsspel deel te nemen als de hals slap wordt en de lijnen rond de mond niet meer uitnodigen tot een wilde tongzoenactie?

Geile nachten

'We zijn oud maar we zijn niet dood', zegt een van de geïnterviewde Brazilianen verontwaardigd tegen Heddy Honigmann. De documentairemaakster toog een aantal jaren geleden naar Brazilië met onder haar arm een dichtbundel van Carlos Drummond de Andrade. *El amor natural* bevat gedichten die de grootmeester schreef toen hij de zeventig ruim was gepasseerd. Hij had ze verstopt en toen hij stierf besloot zijn familie de erotische gedichten alsnog over de wereld te verspreiden. En gelukkig maar.....

De vloer is bed

De vloer is bed wanneer de liefde overmant.
Op hoogpolig tapijt of op het hardst parket,
als liefde om naar bed te gaan niet wachten kan,
vormen wij lijf aan lijf het vochtige ballet.

Om uit te rusten van het liefdesspel gaan we naar bed.

Honigmann had het even simpele als briljante idee om deze hoogwaardige erotische poëzie aan oude Brazilianen voor te leggen. Mensen in de leeftijd die De Andrade had toen hij ze schreef. Het resultaat is zowel hilarisch, opwindend als poëtisch.

Het meest ontroerende aan de film *O Amor Natural* is dat Honigmann de schittering weer in de mensen hun ogen weet te toveren. Alle lijnen en plooiën wentelen zich in een glimlach, de kraaienpootjes kringelen tot een melancholieke blik. De begeerlijkheid is terug. De film lijkt duidelijk te maken dat liefde en seksualiteit een prominente rol spelen in de herinnering van ouder wordende mensen.

Niet alleen in haar film *O amor Natural* laat Honigmann dit zien. Ook in haar verfilming van *Hersenschimmen*, de klassieker van Bernlef, waarin Joop Admiraal de aftakeling laat zien van een demente man, denkt hij halverwege zijn dementie terug aan twee belangrijke gebeurtenissen in zijn leven: zijn eerste liefde en de enige vrouw met wie hij zijn echtgenote ontrouw is geweest.

Ook in *Metaal en melancholie* speelt de herinnering aan een allesverslindende liefde een belangrijke rol. In de film die Honigmann maakte met taxichauffeurs in Lima is het hoogtepunt voorbehouden aan de laatste chauffeur. Hij leeft met de herinnering aan een grote heftige liefde van veertig jaar geleden. Het enige aandenken aan dat meisje is een liedje dat hij afspeelt in zijn auto.

O Amor Natural laat zien dat de herinnering aan seks op latere leeftijd voldoening geeft en zelfs iets is om naar uit te kijken. Wie wil zijn oude dagen niet doorbrengen mijmerend en denkend aan al die woeste vrijpartijen, die gelukzalige geile nachten? Met dit in gedachten ziet een bejaarde die peinzend op een bankje zit er meteen een stuk minder treurig uit.

Daarom is het niet vreemd dat Drummond de Andrade deze gedichten schreef toen hij de zeventig ruim was gepasseerd. En is het ook niet opmerkelijk dat deze oude mensen zo zonder schroom praten over billen, vulva's en sperma. Sterker nog, door herinneringen op te halen ervaren ze die vrijpartijen weer even. En dan is het feit dat hun lichaam een karkas is bekleed met loshangend vel, zoals een 91-jarige zichzelf in de film plastisch omschrijft, zo erg nog niet.

Heel wat afgeneukt

De seksuele herinnering is alom aanwezig in ons geheugen dat toch veel andere gebeurtenissen via de zeef laat verdwijnen. Waarschijnlijk komt dit doordat het moment van seksueel samenzijn het allerdiepste verlangen bevredigt, namelijk de idee dat jij degene bent die uitverkoren is. Jij bent de mooiste, de lekkerste en de liefste. Ik behoor jou toe en – op dit moment althans – niemand anders. Niets is zo egobevestigend als dat orgastische samenklitten met een andere persoon in dit universum; met een medemens die geniet van jouw genot.

El Amor Natural lijkt het bewijs van deze stelling te zijn. De geile gedichten van De Andrade prikkelen het geheugen en de zwoele zomermiddag is in één klap terug. De plooiën, rimpels en haren op plaatsen waar ze niet horen te zitten, zijn als bij toverslag verdwenen en vergeten.

De 74-jarige die 18 kinderen baarde bedankt Drummond de Andrade zelfs voor het ophalen van haar herinneringen. Ze juicht: 'Gefeliciteerd Dandrade. Je herinnert me aan mijn neukpartijen overdag 's nachts en 's ochtends. Ik herinner me alles, want toen ik het nog kon genoot ik van mijn man. Met al dat neuken heb ik hem gedood geloof ik. Seks met z'n tweeën is het mooiste wat er is, tegen elkaar aangeplakt in bed en onder het zweet. Ik heb mijn portie gepakt. Ik heb 34 jaar lang seks bedreven, dus een eeuwigheid. Ik heb er nu geen heimwee naar omdat het verleden tijd is,' zegt ze stoer.

Gelukkig laat Honigmann de camera draaien waardoor we zien dat ze een grote zakdoek tevoorschijn tovert. De zakdoek van haar overleden man? Ze huilt. 'Ik huil omdat ik heimwee heb.' Ze heeft het trouwens over *saudade* wat niet helemaal met heimwee te vertalen is. 'Ik heb wel heimwee', geeft ze ruiterslijk toe. 'Ik loog toen ik zei van niet. Wie heeft er geen heimwee naar die heerlijke dagen en nachten? Als de kinderen op waren, werd de binnenplaats ons bed. En op de grond gebeurde het. Ik wist van geen ophouden. Ik wilde neuken met alles er op en er aan. Ik heb heel wat afgeneukt, dat moeten jullie doen', adviseert ze. En nogmaals bedankt ze Drummond de Andrade 'Je bevrijdt ons van de last dit niet te kunnen zeggen.'

Wij moeten hem ook danken, of misschien zijn we Honigman nog meer dank verschuldigd omdat ze ons via deze film laat zien hoe groots de seksualiteit is in een mensenleven. Het is niet afgelopen als we een bepaalde leeftijd zijn gepasseerd zoals de media ons graag laten geloven.

Hoe vaak zijn we getuige van ouderen als seksuele wezens? Als het over seks gaat, gaat het over strak, jong en mooi. Honigmann laat zien dat we ook op hoogbejaarde leeftijd nog seksuele wezens zijn, en dat het doodzonde is om daar zo weinig over te horen.

Geen jonge kippetjes

Twee vrouwen in een tram. Je zou ze nauwelijks waarnemen als je het zelfde traject zou reizen. Keurige dames, met oorbellen, een bril, een blauw vestje, de truitjes hoog gesloten, beschaafde vrouwen. Honigmann ziet ze wel en laat ze voorlezen.

Wanneer andere verlangens spreken
en straffe begeerte zich verscherpt,
dan wijken de bloembladen van de anus
bij de trage gang van 't lange lid.
Het komt, het gaat terug, en maakt de enge

weg tot plaats van het meest zoet vertoeven.

Vrouw, tweevoudig vrouw, uw wezen bergt
verborgen Ovidiaanse melodieën.

Twee beschaafde bejaarde dames bespreken een gedicht over anale seks. 'Grappig die Drummond de Andrade'. De ander: 'Interessant. Het is waar dat de man behoefte heeft om af te wisselen, de vrouw ook, maar de man meer. En zo andere vrouwen te vinden in één vrouw. Een andere aanpak van dezelfde vrouw. Met één vrouw zijn, maar haar op verschillende wijzen beminnen. Misschien is dat zelfs wel een vorm van trouw. Misschien vindt hij in haar andere vrouwen. Er staat vrouw, tweevoudig vrouw. Het zijn in feite vele vrouwen. Verschillende facetten van dezelfde vrouw. Iedereen heeft behoefte af te wisselen. Niet alleen de man, vrouwen ook.'

'Laat je verlangens spreken', zegt de mevrouw met het blauwe vestje. 'Al je verlangens', spreekt haar vriendin ondeugend. Wat een verademing deze vrouwen te horen en te zien spreken. Geen jonge kippetjes die vol onzekerheden en onduidelijkheden, aarzelend of juist bijna agressief, kil en emotioneel, het seksleven bespreken. Hier spreken vrouwen van vlees en bloed. Weliswaar slap vlees maar vlees waar het leven overheen is geweest. Vrouwen die hebben geleefd, hebben gemind en bemind zijn, die lange nachten en geile ochtenden achter de rug hebben...

Er zit één scène in de film die er niet in lijkt te passen. Lekkere frisse strakke billen op het strand van Copacobana illustreren het beroemde billengedicht

Billehoning billekleur billelelie billelief
Billewet billelust billeblauw billebrood
Billen duizendvormig, multibil unibil
Bil in bloei, bil in al
manebil en zon in
billegloren

Hoe prettig de strakke billen er ook uitzien, ze vormen een stijlbreuk juist omdat de film over de herinnering gaat, over de verbeelding. Het is mooier om de herinnerde billen door de ogen van de 76-jarige Frederico te zien dan een echte kont.

Over smaak valt te twisten maar eigenlijk wint de verbeelding het altijd van de werkelijkheid. Gedurfd was de fotoserie die Marrie Bot maakte van elkaar beminnende bejaarden. De serie kreeg veel aandacht maar veroorzaakte eerder een schokeffect dan dat het ontroerde reacties losmaakte, laat staan een gevoel van poëzie.

Hoe scherp is het contrast met de erotische wereld die Honigmann weet op te roepen. Je zou daar tegenin kunnen brengen dat we ze ook niet daadwerkelijk zien beminnen en dat het zich alleen maar in de verbeelding afspeelt. Maar een speelfilm die onlangs uitkwam en toevallig (?) ook voor een deel in Zuid-Amerika afspeelt laat de mooiste tongzoen uit de wereld van zestigplussers zien. In de veel besproken en bekroonde film Babel zien we hoe de Mexicaanse Amalia (zestigplus) op het trouwfeest van haar zoon een oude geliefde ontmoet. Beide zijn mooi rond en vol geworden. Hij vraagt haar ten dans. 'Ik denk niet dat je vrouw dat goed vindt.' De blik in haar ogen wanneer hij zegt dat zijn vrouw al tien jaar dood is..... En daarna de volle kus in de glanzende rode feestjurk die al vijftien jaar oud is maar die ze nog net aan kan.

De suggestie dat de jurk straks omhoog gaat is vele malen mooier dan het in werkelijkheid daar getuige van zijn.

Tongende opa en oma

De volle tedere kus tussen twee bejaarde mensen is maar zelden zichtbaar op het filmdoek en ook in het openbaar worden we maar sporadisch geconfronteerd met seksueel actieve zestig plussers. We kunnen bijna met zekerheid vaststellen dat deze filmkus een voorbode is.

Willeke Alberti is niet alleen in haar jubileumshow een meisje van zestig dat droomt van een wilde nacht. Door de dames Dekkers en Van Royen werd ze uitgeroepen tot de stoutste vrouw van Nederland. In het boek *Stout* staat vermeld dat ze menig man in de war brengt met ondeugende sms'jes.

Een zestigplusser van nu is een seksueel wezen dat niet alleen gezien wil worden als een tevreden met haar kleinkinderen spelende oma. Niet voor niks besloot een reclameman onlangs een nieuw bureau te beginnen dat zich alleen richt op vijftigplussers. De vijftigplussers die we tot nu toe in commercials zien optreden zijn bezig met cholesterol en met incontinentieluiers die zo weinig mogelijk opvallen. Nog maar even en we zullen getuige zijn van een tongende opa en oma die betrappt worden door een kleinkind dat de Ipod even wil lenen...

Of zal het toch ongemakkelijk blijven? Scharen we ons achter de hartchirurg Christian Barnard die ik hoorde zeggen. 'Ik vind het niet erg om opa te zijn. Ik vind het erg om met oma naar bed te moeten.'

Renate Rubinstein vond het alles behalve erg om met een opa naar bed te gaan. Ze verraste vriend en vijand toen ze na haar dood een boek liet verschijnen waarin ze haar illegale verhouding met Simon Carmiggelt beschreef. Hij was 64 zij 54. Mensen reageerden geschokt. Niet zozeer vanwege de clandestiniteit van de relatie, als wel dat men niet wilde weten dat Simon Carmiggelt naakt door haar huis liep. Men wilde niet voor zich zien dat deze bejaarde schrijver nog een bruisend seksleven had.

En dat terwijl *Mijn beten ik* bovenal een ode is aan de levenslust. Het is een prachtig boek dat de liefde beschrijft tussen twee mensen die ieder op eigen wijze vechten tegen het verval.

Daar gaan de films van Honigman ook over. Over vechters, over mensen die zich verzetten tegen vergetelheid, tegen heimwee, tegen verlies.

En hoe kunnen we ons verzetten tegen deze pijnlijkheden van het leven? Door te herinneren. Door verbeeldingskracht kun je overleven. Met verbeeldingskracht valt alles te overwinnen.

Of zoals Honigmann zelf zegt: 'De herinnering aan de liefde heb je nodig om goed te kunnen sterven.'

Referenties

Honigmann, Heddy. *O amor natural*, 1996.

Literatuur

Drummond de Andrade, Carlos. *De liefde natuurlijk. Gedichten*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1992.